

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Вплив рішень Конституційного Суду України на правовий порядок у державі в аспекті захисту конституційних прав і свобод¹

А. Головін

Голова Конституційного Суду України

У статті розглядаються питання впливу рішень Конституційного Суду України на правовий порядок у державі. Особливу увагу приділено організації захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до сучасних міжнародних стандартів.

Ключові слова: конституція, конституціоналізація, правовий порядок, конституційний порядок, принцип субсидіарності, конституційна скарга.

В юридичній літературі правовий порядок прийнято визначати як стан відносно усталеної правової упорядкованості (врегульованості та погодженості), захищеності та безпеки правової системи суспільства, що складається в умовах реалізації принципу верховенства права та авторитету закону (законності). Тобто це атмосфера (устрій) нормального, сприятливого, правового життя суспільства, що встановлюється в результаті здійснення приписів правових норм (використання дозволів (прав), виконання обов'язків, дотримання заборон) усіма суб'єктами права.

Поширене також твердження, що правопорядок у державі — це насамперед конституційний порядок. В принципі це правильно, однак не можна не враховувати й те, що не завжди і не всі питання державного і суспільного характеру мають чітке конституційне регулювання. Відповідно, не всі нюанси правовідносин, що виникають у суспільстві, знаходять своє відображення в Основному Законі держави.

Дійсно, конституція (навіть виходячи з латинського значення цього слова *constitutio* — устрій) визначає, як правило, основні принципи устрою держави. Поширення цих принципів на конкретні правовідносини, тобто їх конституціоналізація, здійснюється шляхом видання законів та інших правових актів. Як зазначив з цього приводу Голова Конституційного Суду Республіки Вірменія, член Венеціанської Комісії професор Г. Арутюнян, «реальне правове мірило демократизації суспільства — це рівень конституціоналізації суспільних відносин на основі верховенства права»². Тобто закони та інші правові акти, як підкреслюється,

¹ Матеріали статті використовувалися автором у доповіді на Міжнародній конференції «Статус конституційних судів та їх вплив на правовий порядок у державі», присвяченій 20-й річниці Словацької Республіки, що відбулася 8–10 квітня 2013 року в м. Кошице.

² Арутюнян Г. Г. Системный мониторинг конституционализма и проблемы развития конституционной юстиции : выступление на Международной конференции, посвященной

наприклад, в Конституції України, мають прийматися на основі Конституції і відповідати їй.

Практика міжнародного конституціоналізму переконливо свідчить, що саме такі конституції є найбільш стабільними. Скажімо, Конституція США, схвалена в 1787 році, діє до цього часу і зазнала лише 27 поправок. Причини такої стабільності, за словами відомого американського юриста А. Кокса, пояснюються тим, що «первісна Конституція, як і раніше, добре нам служить, незважаючи на величезні зміни в усіх галузях життя Сполучених Штатів, тому що творці Конституції володіли достатньою мудрістю, щоб вкласти в неї рівно стільки, скільки було потрібно, але не більше»¹.

Тому, на наш погляд, правовий порядок — це насамперед об'єктивно і суб'єктивно зумовлений стан соціального життя, що характеризується внутрішньою узгодженістю системи правових відносин, заснованих на конституційних принципах права і законності, а також на демократичних, гуманістичних і моральних вимогах, правах і обов'язках, свободі та відповідальності всіх суб'єктів права.

Ці основоположні організаційні засади діяльності демократичної держави знайшли своє відображення в положеннях загальновизнаних актів міжнародного публічного права. Однак при цьому в сучасному міжнародному праві визнається і діє ще один дуже важливий принцип — принцип субсидіарності (від лат. *subsidiarius* — допоміжний), згідно з яким спільнота (наприклад, Європейський Союз) вдається до будь-яких заходів лише в тому разі, якщо вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях. Тобто публічна влада в масштабі світового співтовариства не ставить за мету обмежувати сферу дій публічної влади окремо взятої держави, тим більше посісти її місце. Демократична держава, спираючись на загальнолюдські цінності, має право формувати своє законодавство з урахуванням національних, релігійних особливостей, історично сформованих традицій і звичаїв свого народу.

Конституція України, прийнята у 1996 році Верховною Радою України від імені Українського народу — громадян України всіх національностей, також має характерні особливості.

В Основному Законі Україну проголошено суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, одним з обов'язків якої є забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Для реалізації цього винятково важливого загальнодержавного завдання Конституція передбачає створення комплексного державного механізму захисту прав і свобод, важливим елементом якого є Конституційний Суд України.

Як свідчить практика, утворення в європейських та інших країнах органів конституційної юрисдикції є одним із найвагоміших досягнень на шляху формування ефективного механізму захисту основоположних прав і свобод людини і громадянина в державі, що проголосила себе правовою, демократичною та соціаль-

двадцятиліттю Конституционного Суда Республики Болгария, г. София, 29 июля 2011 года // Конституционализм : уроки, вызовы, гарантии : сб. избр. публ. и выступлений. — К. : Логос, 2011. — С. 43.

¹ Переклад англomовної громадсько-політичної літератури : система державного управління США / Л. М. Черноватий, В. І. Карабан, О. В. Ребрій, І. П. Ліпко, І. П. Ярошук ; за ред. Л. М. Черноватого та В. І. Карабана. — Вінниця, 2006. — С. 12.

ною. При цьому не зайве зазначити, що виникнення інституту конституційного судочинства — не випадковість, а наслідок історичного еволюційного процесу формування ефективного механізму захисту громадянських прав, який можна умовно поділити на декілька етапів.

Спочатку ідея запровадження правового порядку для захисту прав особи в соціумі формулювалася у писаних законах. Згодом під впливом просвітницьких ідей Ш.-Л. Монтеск'є, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо та ін. виникло розуміння, що прості закони не можуть у повному обсязі захистити пересічного члена суспільства від свавілля з боку королівської, князівської, імператорської та іншої влади. Потрібні були акти, які утверджували б такий правопорядок у державі, що ліквідував би основні передумови цього свавілля, а саме концентрацію у сюзерена законодавчої, виконавчої та судової влади. Такими актами стали конституції, які більшість цивілізованих країн світу прийняли наприкінці позаминулого та початку минулого сторіч.

Предтечею наступного етапу на цьому тернистому шляху став видатний австрійський юрист та філософ Г. Кельзен. Саме він розробив і запровадив концепцію конституційного судочинства та конституційного контролю як гарантію дотримання в правовій, демократичній державі конституційних прав і свобод. Його теоретичні викладки та практичні напрацювання здобули загальне визнання, і з часом інститут конституційного контролю було запроваджено в більшості цивілізованих держав Європи та світу, у тому числі в 1996 році в Україні.

Відповідно до Конституції та законів України основним завданням Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції в державі є гарантування верховенства Конституції на всій її території, зокрема, шляхом здійснення судового конституційного контролю. Конституційний Суд України приймає рішення і дає висновки з таких питань:

- відповідності Конституції України законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

- відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

- дотримання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 та 151 Конституції України, а також дотримання Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції і законів України;

- офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Водночас до повноважень Конституційного Суду України не належать питання законності актів органів державної влади та місцевого самоврядування й інші питання, що стосуються повноважень судів загальної юрисдикції.

У своїй діяльності Конституційний Суд України керується положеннями Конституції і законів України, враховуючи загальноновизнані міжнародні норми та стандарти в галузі захисту прав людини, а також практику Європейського суду з прав людини.

Юридична сила актів Конституційного Суду України визначається тим, що вони є обов'язковими для виконання на всій території України, не підлягають оскарженню і не вимагають підтвердження з боку інших органів і посадових осіб.

Правовий акт або його окремі норми, визнані рішенням Конституційного Суду України неконституційними, втрачають юридичну силу з дня прийняття такого рішення, а норма, щодо якої Конституційний Суд дав офіційне тлумачення, надалі повинна застосовуватися відповідно до цього тлумачення.

Таким чином, правовий статус Конституційного Суду України дає змогу здійснювати ефективну охорону Конституції як Основного Закону держави, захищати стабільність конституційного правопорядку і гарантовані на конституційному рівні права і свободи людини і громадянина.

Одним зі способів безпосереднього захисту цих прав і свобод є здійснення Конституційним Судом України офіційного тлумачення Конституції та законів України за зверненнями фізичних і юридичних осіб.

Право звернутися до Конституційного Суду України з клопотанням про офіційне тлумачення положень Конституції і законів України в разі їх суперечливого застосування, якщо це порушує конституційні права заявника або загрожує їм, — одна з можливостей реалізації людиною свого права на судовий захист.

Хоча Конституцією України не передбачено функціонування інституту конституційної скарги, проте Законом України «Про Конституційний Суд України»¹, як зазначає професор В. Шаповал, «запроваджено своєрідний замітник»². Йдеться про те, що у разі якщо при тлумаченні якогось закону буде встановлено наявність ознак його невідповідності Конституції України, Конституційний Суд України у цьому самому провадженні вирішує питання щодо неконституційності цього закону (стаття 95). Це впливає насамперед зі статусу Конституційного Суду України, який як гарант верховенства Конституції України на території держави апріорі не тільки не може тлумачити неконституційні законодавчі норми, а й зобов'язаний припиняти їх дію як таких, що порушують конституційний правопорядок в державі. Зокрема, йдеться про порушення встановленого статтею 8 Конституції України принципу верховенства права, за яким закони та інші правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Так, під час розгляду справи за конституційним зверненням громадянина Костенка Ю. І. щодо офіційного тлумачення окремих норм Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років”» Конституційний Суд України установив наявність невідповідності Конституції України положення абзацу шостого статті 2 цього Закону та, керуючись, зокрема, частиною другою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», визнав його неконституційним³.

¹ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.

² Шаповал В. М. Конституційна скарга // Юридичний словник : законодавча база [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakony.com.ua/juridical.html?catid=40016>

³ Рішення Конституційного Суду України від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011 у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років” щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» // Вісник Конституційного Суду України. — 2011. — № 6. — С. 59.

Так само, як розглянувши справу за конституційним зверненням громадянки Галкіної З. Г. щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 3 Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва», Конституційний Суд України визнав неконституційним положення цього Закону, згідно з яким «забороняється розірвання фізичними та юридичними особами будь-яких договорів, результатом яких є передача забудовниками завершеного об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва за умови, що за такими договорами здійснено оплату 100 відсотків вартості об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва»¹.

Отже, порушуючи клопотання про офіційне тлумачення закону або його окремих положень, суб'єкт права на конституційне подання (звернення), по суті, одночасно ініціює здійснення конституційного судового контролю цих положень чи закону в цілому.

Не випадково цитований вище професор Г. Арутюнян, проаналізувавши норми вітчизняного законодавства, якими врегульовано порядок надання офіційного тлумачення законів України, дійшов висновку, що «чинний в Україні інститут конституційного звернення громадянина де-факто є однією з форм конституційної скарги, оскільки, по суті, виконує функцію нормативної конституційної скарги»².

Слід наголосити, що рішення Конституційного Суду України мають суттєвий вплив на процес дотримання правового порядку в державі, вони поширюють свою дію на необмежене коло суспільних відносин, а викладені в них правові позиції стають частиною мотивації відповідних рішень судів загальної юрисдикції.

Насамперед це стосується деяких правових позицій Конституційного Суду України про гарантії конституційних прав і свобод, неможливості їх скасування, недопущення обмеження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, які, на наш погляд, мають доктринальне значення.

Зокрема, у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 Конституційний Суд України визначив, що:

- скасування конституційних прав і свобод — це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація;

- звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням;

- з погляду традиційного розуміння людської діяльності, визначальними у змісті поняття прав людини є умови і засоби, що становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування і розвитку;

- обсяг прав людини — це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними.

При цьому Конституційний Суд України зазначив, що під час законодавчого визначення і практичної реалізації основного права його сутність, зміст в жодному разі не можуть бути порушені³.

¹ Рішення Конституційного Суду України від 13 березня 2012 року № 5-рп/2012 у справі про заборону розірвання договорів інвестування житлового будівництва [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://upiter/pls/wccu/P000?lang=0>

² Арутюнян Г. Г. Конституціоналізм : уроки, вызови, гарантії. — К. : Логос, 2011. — С. 77.

³ Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції

Згодом викладені підходи знайшли відображення в постановах адміністративних судів, Вищого господарського суду України, а також Верховного Суду України¹.

При винесенні рішень, у тому числі з питань, пов'язаних із захистом прав і свобод людини і громадянина, Конституційний Суд України керується, зокрема, основоположним конституційним принципом верховенства права, обов'язковими складовими якого є пропорційність, справедливість та правова визначеність.

Наприклад, у Рішенні від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 у справі про конституційність положень Закону України «Про міліцію» Конституційний Суд України визначив, що одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, згідно з яким обмеження основних прав людини і громадянина на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, що встановлюють такі обмеження. Інакше кажучи, обмеження будь-якого права має базуватися на критеріях, що дасть змогу особі відрізнити правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки².

При цьому ухваленню рішень Конституційного Суду України часто передують з'ясування змісту загально-правових принципів, конкретних прав людини в міжнародному праві й у відповідній судовій практиці.

Конституційний Суд України багаторазово посилався на положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод³, Загальної декларації прав людини⁴, Міжнародних пактів про громадянські і політичні права, про соціальні,

України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) // Офіційний вісник України. — 2005. — № 39. — Ст. 2490. — С. 95.

¹ Постанова Верховного Суду України № 21-399во10 від 22 червня 2010 року про стягнення невикплатеної премії та надбавки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://document.ua/pro-stjagnennja-neviplachenoyi-premiyi-ta-nadbavki-doc34303.html>; 4; Постанова Верховного Суду України № 21-44а10 від 3 грудня 2010 року про стягнення суми невикплатеної щомісячної премії, надбавки за напруженість та складність роботи та премії до свят [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://document.ua/pro-stjagnennja-neviplachenoyi-premiyi-ta-nadbavki-doc34303.html>; Постанова Окружного адміністративного суду № 15/371 від 18 лютого 2010 року про оскарження частини шостої пункту 8 Типового положення про комісії для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника війни [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://document.ua/pro-stjagnennja-neviplachenoyi-premiyi-ta-nadbavkidoc34303.html>

² Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» // Вісник Конституційного Суду України. — 2010. — № 5. — С. 11.

³ Конвенція з прав людини і основоположних свобод, прийнята Кабінетом Міністрів Ради Європи 4 листопада 1950 року (ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 40. — Ст. 263) // Офіційний вісник України. — 1998. — № 13. — С. 270.

⁴ Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена у резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93. — Ст. 3103. — С. 89.

економічні та культурні права, інших актів міжнародного права¹, практику Європейського суду з прав людини.

Як приклад можна навести рішення Конституційного Суду України, що містять посилання на правові позиції цієї впливової міжнародної судової установи, зокрема щодо:

- необхідності дотримання принципу індивідуалізації та пропорційності як важливої складової верховенства права при застосуванні покарання злочинців²;

- несумісності обмеження права на справедливий судовий розгляд із пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, якщо воно не має правомірної мети і якщо відсутнє пропорційне співвідношення між вжитими засобами та поставленою метою³;

- винятковості заходів, пов'язаних із позбавленням волі, та обов'язковості гарантій від свавільності їх застосування⁴;

- порядку встановлення державою обмежень на користування об'єктами права власності з урахуванням громадських інтересів⁵;

гарантій надання обвинуваченому адекватного часу і можливостей підготуватися до розгляду справи в суді⁶ тощо.

Таким чином, Конституційний Суд України, будучи одним із органів, до яких індивід може звернутися за захистом своїх прав і свобод, одночасно здійснює вплив на всю систему правозахисних інституцій. Його рішення розвивають і збагачують судову та правозастосовну практику в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина, підіймаючи їх до рівня міжнародних та європейських стандартів.

У контексті цього питання не зайве зауважити, що останніми роками Конституційний Суд України суттєво посилив сегмент своєї діяльності, пов'язаний із розглядом клопотань громадян. Це позначилося і на відповідній статистиці його рішень. Якщо за попередній період його діяльності було прийнято

¹ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН від 16 грудня 1966 року, ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 року № 2148-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042

² Рішення Конституційного Суду України від 26 січня 2011 року № 1-рп/2011 у справі про заміну смертної кари довічним позбавленням волі // Вісник Конституційного Суду України. — 2011. — № 2. — С. 7.

³ Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011 у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про Вищу раду юстиції» // Вісник Конституційного Суду України. — 2011. — № 2. — С. 22.

⁴ Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 у справі про строки адміністративного затримання // Вісник Конституційного Суду України. — 2011. — № 6. — С. 121.

⁵ Рішення Конституційного Суду України від 10 жовтня 2001 року № 13-рп/2001 у справі про заощадження громадян // Офіційний вісник України. — 2001. — № 42. — Ст. 1895. — С. 71.

⁶ Рішення Конституційного Суду України від 18 січня 2012 року № 1-рп/2012 у справі про ознайомлення обвинуваченого і захисника з матеріалами кримінальної справи // Вісник Конституційного Суду України. — 2012. — № 2. — С. 7.

29 рішень за зверненнями громадян, їх об'єднань та юридичних осіб, то в 2010–2012 роках — 24 таких рішення.

Подібні тенденції пояснюються не тільки станом відносної політичної стабільності, що звело до мінімуму компетенційні спори між різними суб'єктами публічної влади, а й поступово зростаючим рівнем якості цих звернень. Це свідчить про прагнення громадян України не тільки знати про свої конституційні права і свободи, а й використовувати всі ефективні засоби боротьби за ці права, включаючи механізм конституційної юстиції як суттєвий елемент правопорядку сучасної держави.

Ще у XIX столітті на запитання, яка конституція найкраща, відомий німецький публіцист і літературний критик К. Берне відповів: «Та, яка краще виконується»¹.

Із того часу минуло чимало років, проте проблема виконання обов'язкових згідно з Конституцією рішень судових органів не тільки залишилася, а й набула наднаціонального характеру і стала предметом занепокоєння з боку міжнародних правозахисних організацій.

Зокрема, згідно зі статистикою Європейського суду з прав людини за період від подання першої заяви проти України і до 31 грудня 2010 року до нього надійшло 30 738 заяв проти нашої держави, переважна більшість яких стосувалася порушень щодо тривалості судочинства та невиконання судових рішень².

З цього приводу Європейський суд з прав людини навіть наголосив: «Право на доступ до правосуддя було б ілюзорним, якби правова система дозволяла остаточному, обов'язковому судовому рішення залишатися недійсним»³.

На жаль, ця проблема залишається актуальною і щодо виконання рішень Конституційного Суду України. Йдеться насамперед про невиконання суб'єктами законодавчого процесу однієї з основоположних вимог конституційної законності, а саме того, що конституційний контроль не обмежується визначенням конституційності конкретного правового акта. Припинення дії правової норми на підставі її неконституційності означає те, що надалі законодавче регулювання правовідносин таким способом можливе виключно за умови прийняття відповідних змін на конституційному рівні.

Однак ця аксіома не сприймається законодавцями, особливо при прийнятті законів, якими регулюється порядок реалізації окремих конституційних прав громадян, у тому числі права вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування⁴.

¹ Zemlemer : інтернет-журнал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zemlemer-67.ru/ua/2010-06-16-16-35-01/4795--4-?showall=1>

² Головін А. С. Захист прав і свобод людини і громадянина єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні. — К., 2012. — 382 с.; Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 1998 року № 1-рп у справі про вибори народних депутатів // Офіційний вісник України. — 1998. — № 23. — С. 93.

³ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Горнсбі проти Греції» (*Case of Hornsby v. Greece*) від 19 березня 1997 року // Закони України : інформаційно-правовий портал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uazakon.com/document/spart83/inx83637.htm>

⁴ Рішення Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 у справі про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України // Вісник Конституційного Суду України. — 2009. — № 6. — С. 56.

Причин цьому декілька. Більшість учених-конституціоналістів відносить до них відсутність в українському законодавстві правового механізму забезпечення виконання рішень єдиного органу конституційної юрисдикції.

Це, безумовно, правильно, однак, на мій погляд, наявність фактів невиконання рішень Конституційного Суду України свідчить також про низький рівень правової культури, причому не тільки посадових осіб органів державної влади, а й суспільства в цілому. А цю проблему не вирішити директивами згори — потрібна планомірна цілеспрямована робота з підвищення рівня правосвідомості суспільства, формування у громадян шанобливого ставлення до Конституції і законів.

Один з найбільш цитованих у США філософів права Б. Хенд свого часу зазначив, що «...ми надмірно покладаємося в наших сподіваннях на конституцію і закони. Це марні надії. Свобода знаходиться в серцях чоловіків і жінок, коли вона вмирає там, жодна конституція, жоден закон, жоден суд її врятувати не в силах...»¹.

Отже, з огляду на викладене можна констатувати, що правовий порядок у демократичній державі — це складна соціально-правова категорія, сутність якої полягає у поєднанні аспектів правового та позаправового морально-етичного характеру, що призначені для задоволення потреб та інтересів не тільки держави та громадського суспільства в цілому, а й різних груп та верств населення й окремих громадян. Тому його підтримка є справою не лише органів державної влади, у тому числі Конституційного Суду України, а й має постійно контролюватися політичними партіями та іншими громадськими організаціями, засобами масової інформації та не бути поза увагою членів суспільства.

Головин А. С. Влияние решений Конституционного Суда Украины на правовой порядок в государстве в аспекте защиты конституционных прав и свобод.

В статье рассматриваются вопросы влияния решений Конституционного Суда Украины на правовой порядок в государстве. Особое внимание уделено организации защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина в соответствии с современными международными стандартами.

Ключевые слова: конституция, конституционализация, правовой порядок, конституционный порядок, принцип subsidiarity, конституционная жалоба.

Holovin A. The Impact of the Decisions of the Constitutional Court of Ukraine on the Legal Order in the State in the Aspect of Protection of Constitutional Rights and Freedoms. *The article examines issue of the impact of decisions of the Constitutional Court of Ukraine on the legal order in the state. Special attention is paid to the organizing of protection of constitutional human and citizens' rights and freedoms according to modern international standards.*

Key words: constitution, constitutionalization, legal order, constitutional order, subsidiarity principle, constitutional complaint.

¹ Свобода релігії : рішення Верховного Суду США / пер. з англ. ; за ред. М. Гаррісон та С. Гілберта. — Оптима, 2005. — С. 112.